

คุณธรรมของครูที่แท้

แสดงธรรม ณ อุโบสถวัดญาณเวศกวัน

วันเสาร์ที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ เวลา ๑๕.๓๐-๑๖.๓๐ น.

ขอเจริญพร คณะอาจารย์ นักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต โปรแกรมวิชาการจัดการเรียนรู้ มหาวิทยาลัย
ราชภัฏพระนครศรีอยุธยาทุกท่าน
คุณธรรมของครูที่แท้

ธรรมเพื่อความดีงาม ความสำเร็จในฐานะเป็นผู้สั่งสอน

เทศนา 2, ปฏิสัมพันธ์ 4 ประมาณ 4 ลีลาการสอน 4 ธรรมเทศกธรรม 5 พหุสูตมืองค์ 5 องค์กรแห่งธรรมกถึก 5
อนุப்புพิภกถา 5 กัลยาณมิตรธรรม 7

เทศนา 2¹ (การแสดงธรรม, การชี้แจงแสดงธรรม)

1. บุคคลาธิษฐานเทศนา (เทศนามีบุคคลเป็นที่ตั้ง, เทศนาอ้างอิง, แสดงโดยยกคนขึ้นอ้าง, ยกคนเป็น
หลักฐานในการอธิบาย)
2. ธรรมาธิษฐานเทศนา (เทศนามีธรรมเป็นที่ตั้ง, เทศนาอ้างอิงธรรม, แสดงโดยยกหลักหรือตัวสภาวะขึ้น
อ้าง)

เทศนา 2² (การแสดงธรรม ของพระพุทธเจ้า, การชี้แจงแสดงธรรม)

1. สมมติเทศนา (เทศนาโดยสมมติ, แสดงตามความหมายที่รู้ร่วมกัน หรือตกลงยอมรับกันของชาวโลก เช่น
ว่า บุคคล สัตว์ หุญิง ชาย กษัตริย์ เทวดา เป็นต้น)
2. ปรมัตถเทศนา (เทศนาโดยปรมัตถ์, แสดงตามความหมายของสภาวะธรรมแท้ๆ เช่นว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
ขันธ ธาตุ อายตนะ เป็นต้น)

ผู้ฟังจะเข้าใจความ สำเร็จประโยชน์ด้วยเทศนาอย่างไร ก็ทรงแสดงอย่างนั้น

ปฏิสัมพันธ์ 4 (ปัญญาแตกฉาน)

1. อัถถปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในอรรถ, ปรีชาแจ้งในความหมาย, เห็นข้อธรรมหรือความย่อ ก็สามารถ
แยกแยะอธิบายขยายออกไปได้โดยพิสดาร เห็นเหตุอย่างหนึ่ง ก็สามารถคิดแยกแยะกระจายเชื่อมโยงต่อออกไป
ได้จนล่วงรู้ถึงผล)
2. รัหมปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในธรรม, ปรีชาแจ้งในหลัก, เห็นอรรถอธิบายพิสดาร ก็สามารถจับใจความ
มาตั้งเป็นกระพู่หรือหัวข้อได้ เห็นผลอย่างหนึ่ง ก็สามารถสืบสาวกลับไปหาเหตุได้)
3. หิรุตติปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในนิรุกติ, ปรีชาแจ้งในภาษา, รู้ศัพท์ ถ้อยคำบัญญัติ และภาษาต่างๆ
เข้าใจใช้คำพูดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นตามได้)
4. ปฏิภาณปฏิสัมพันธ์ (ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ, ปรีชาแจ้งในความคิดทันการ, มีไหวพริบ ซึมซาบใน

ความรู้ที่มีอยู่ เอามาเชื่อมโยงเข้าสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม เข้ากับกรณีเข้ากับเหตุการณ์)

ประมาณ หรือ ปมาณิก 4 (บุคคลที่ถือประมาณต่างๆ กัน, คนในโลกผู้ถือเอาคุณสมบัติต่างๆ กัน เป็นเครื่องวัดในการที่จะเกิดความเชื่อความเลื่อมใส)

1. **รูปประมาณ** (ผู้ถือประมาณในรูป, บุคคลที่มองเห็นรูปร่างสวยงาม ทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่า สมบูรณ์พร้อม จึงชอบใจเลื่อมใสโน้มใจที่จะเชื่อถือ)
2. **โชนประมาณ** (ผู้ถือประมาณในเสียง, บุคคลที่ได้ยินได้ฟังเสียงสรรเสริญเกียรติคุณหรือเสียงพูดจาที่ไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใสโน้มใจที่จะเชื่อถือ)
3. **ลูขประมาณ** (ผู้ถือประมาณในความคร่ำหรือเศร้าหมอง, บุคคลที่มองเห็นสิ่งของเครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่เศร้าหมอง เช่น จีวรคร่ำๆ เป็นต้น หรือมองเห็นการกระทำคร่ำครึเป็น □ ทุกรกิริยา ประพฤติเคร่งครัดเข้มงวดขูดเกลาคตน จึงชอบใจเลื่อมใสโน้มใจที่จะเชื่อถือ)
4. **ธรรมประมาณ** (ผู้ถือประมาณในธรรม, บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็นสัจธรรมหรือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา จึงชอบใจเลื่อมใสโน้มใจที่จะเชื่อถือ)

บุคคล 3 จำพวกต้น ยังมีทางพลาดได้มาก โดยอาจเกิดความติดใจ ถูกรอปรงำชักพาไปด้วยความหลง ถูกพาดวนเวียนหรือติดอยู่แก่ภายนอก ไม่รู้จักคนที่ตนมองได้อย่างแท้จริงและไม่เข้าถึงสาระ ส่วนผู้ถือธรรมเป็นประมาณ จึงจะรู้ชัดคนที่ตนมองอย่างแท้จริง ไม่ถูกพาดพาไป เข้าถึงธรรมที่ปราศจากสิ่งครอบคลุม

พระพุทธเจ้าทรงมีพระคุณสมบัติสมกับทั้งสี่ข้อ (เฉพาะข้อ 3 ทรงถือแต่พอดี) จึงทรงครองใจคนทุกจำพวกได้ทั้งหมด คนที่เห็นพระพุทธเจ้าแล้ว ที่จะไม่เลื่อมใส นั้น หาได้ยากยิ่งนัก

ในชั้นอรรถกถา นิยมเรียกบุคคล 4 ประเภทนี้ว่า *รูปปมาณิกา โชนปมาณิกา ลูขปมาณิกา และ ธรรมปมาณิกา* ตามลำดับ

ลีลาการสอน หรือ พุทธลีลาในการสอน หรือ เทศนาวิธี 4 (การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้ที่เป็นเพียงธรรมีกถา หรือการสนทนาทั่วไป ซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดีโดยมีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 4 ประการ)

1. **สันทัสสนา** (ชี้แจงให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังจูงมือไปดูเห็นกับตา)
2. **สมาทปนา** (ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือ สิ่งใดควรปฏิบัติหรือห้าทำ ก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ)
3. **สมุตเตชนา** (เร้าใจให้อาจหาญแกล้าวกล้า คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอดสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งาน ไม่หวั่นระย่อ ไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก)

4. สัมผัสหงสหา (ปลอบชโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้เข้มแข็งเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ)

อรรถกถาชี้แจงเพิ่มเติมว่า ข้อ 1 ปลดเปลื้องความเขลาหรือความมืดมัว ข้อ 2 ปลดเปลื้องความประมาท ข้อ 3 ปลดเปลื้องความอึดคร้าน ข้อ 4 สัมฤทธิ์การปฏิบัติ จำ 4 ข้อนี้สั้นๆ ว่า ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ ใ้ใจให้กล้า ปลุกให้ร่าเริง หรือ แจ่มแจ้ง รุ่งใจ แกล้วกล้า ร่าเริง

ธรรมเทศกธรรม 5 (ธรรมของนักเทศก์, องค์แห่งธรรมกถึก, ธรรมที่ผู้แสดงธรรมหรือสั่งสอนคนอื่นควรตั้งไว้ในใจ)

1. **อนุப்புพิภกั** (กล่าวความไปตามลำดับ คือ แสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่ายยากลุ่มลึก มีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ)
2. **ปริยายทสุสาวิ** (ชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เห็นเข้าใจ คือ ชี้แจงให้เห็นใจชัดในแต่ละแง่แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความ ชักเยื้องไปต่างๆ ตามแนวเหตุผล)
3. **อนุทยต ปฏิจจ** (แสดงธรรมด้วยอาศัยเมตตา คือ สอนเขาด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ประโยชน์แก่เขา)
4. **น อามิสนุสโร** (ไม่แสดงธรรมด้วยเห็นแก่อามิส คือ สอนเขามีไฉเพราะมุ่งที่ตนจะได้ลาภ หรือผลประโยชน์ตอบแทน)
5. **อตตานุญจ ปรณญ อนุพหุจ** (แสดงธรรมไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงอรรถ แสดงธรรม ไม่ยกตน ไม่เลียดสีข่มขู่ผู้อื่น)

พหูสูตมืองค์ 5 (คุณสมบัติที่ทำให้ควรได้รับชื่อว่าเป็นพหูสูต คือ ผู้ได้เรียนรู้อย่างมาก หรือคงแก่เรียน)

1. **พหุสูตา** (ฟังมาก คือ ได้เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก)
2. **ธตา** (จำได้ คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำความไว้มั่นยำ)
3. **วจสา ปริจิตา** (คล่องปาก คือ ท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอจนแคล่วคล่องจัดเจน)
4. **มหนานุเปกขิตา** (เพ่งขึ้นใจ คือ ใส่ใจนึกคิดพิจารณาจนเจเนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัด)
5. **ทัญญิยา สุปฏิวินุธา** (ขบได้ด้วยทฤษฎี หรือแทงตลอดคิดด้วยทัญญู คือ มีความเข้าใจลึกซึ้งมองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในแง่ความหมายและเหตุผล)

อนุப்புพิภกธา 5 (เรื่องทีกล่าวถึงตามลำดับ, ธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกลาอัชยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นชั้นๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมส่วนปรมัตถ์)

1. **ทานกถา** (เรื่องทาน, กล่าวถึงการให้ การเสียสละเพื่อแบ่งปัน ช่วยเหลือกัน)
2. **ศีลกถา** (เรื่องศีล, กล่าวถึงความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม)
3. **สัคคกถา** (เรื่องสวรรค์, กล่าวถึงความสุขความเจริญ และผลที่น่าปรารถนาอันเป็นส่วนดีของกาม ที่จะพึงเข้าถึง เมื่อได้ประพฤติดีงามตามหลักธรรมสองข้อต้น)
4. **กามาทีนวกถา** (เรื่องโทษแห่งกาม, กล่าวถึงส่วนเสีย ข้อบกพร่องของกาม พร้อมทั้งผลร้ายที่สืบเนื่องมาจากกาม อันไม่ควรหลงไหลหมกมุ่นมัวเมา จนถึงรู้จักที่จะหน่ายถอนตนออกได้)
5. **เนกขัมมานิสังสกถา** (เรื่องอานิสงส์แห่งความออกจากกาม, กล่าวถึงผลดีของการไม่หมกมุ่นเพลิดเพลินติดอยู่ในกาม และให้มีนันทะที่จะแสวงความดีงามและความสุขอันสงบที่ประณีตยิ่งขึ้นไปกว่านั้น)

ตามปกติ พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่ภุคหัตถ์ ผู้มีอุปนิสัยสามารถที่จะบรรลุธรรมพิเศษ ทรงแสดงอนุப்புพิภกถานี้ก่อน แล้วจึงตรัสแสดงอริยสัจจ 4 เป็นการทำให้พร้อมที่จะรับ คัจฉาที่ชักฟอกสะอาดแล้ว ควรรับน้ำย้อมต่างๆ ได้ด้วยดี

กัลยาณมิตรธรรม 7 (องค์คุณของกัลยาณมิตร, คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ)

1. **ปิโย** (น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม)
2. **ครุ** (น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)
3. **ภาวนีโย** (น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ)
4. **วตฺตา จ** (รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี)
5. **วจนฺทฺขโม** (อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม คำเสนอ และวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว)
6. **คมฺภีรญฺจ กถํ กตฺตา** (แถลงเรื่องกล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป)
7. **โน จฏฺฐาเน หิโยชเย** (ไม่ชักนำในอฐาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย)